

DONÁTH FERENC ÉLETRAJZI ADATAI

Összeállította: *ifj. Donáth Ferenc és Valuch Tibor*

1913. szeptember 5-én született Jászárokszálláson. Édesapja Donáth Lipót ügyvéd volt. Édesanyja Vitál Ilona megélte a II. világháború végét, 1956-tól 1958-ig osztozott fiával a romániai száműzetésben. Két bátyja munkaszolgálatosként életét vesztette, testvérei közül húga élte csak túl a háborút.

Iskoláit a szomszédos járási székhelyen, Jászberényben végezte.

1930. Budapestre került, a Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Karára iratkozott be. Egyetemi tanulmányainak költségeit óraadásból biztosította.

1932. Bekapcsolódott a kommunista diákmozgalomba.

1934. A legális egyetemi tandíjreform-mozgalom egyik irányítója volt. Megismerkedett Rajk Lászlóval, akinek javaslatára felvették a KMP tagjai közé. Rendszeres illegális pártmunkát folytatott.

1935. A Pázmány Péter Tudományegyetemen jogi diplomát szerzett. Időközben számos baloldali értelmiségivel ismerkedik meg. Többek között Antal Jánossal, Haraszti Sándorral, Veres Péterrel, Pollner Györggyel, Schönstein Sándorral, Mód Aladárral.

1936. Darvas József és Béki Ernő társaságában részt vett a „Debreceni Diétán”, ahol kapcsolatba került a debreceni egyetemisták baloldali irányba orientálódó csoportjának tagjaival, Kállai Gyulával, Zöld Sándorral, Losonczy Gézával, Újhelyi Szilárddal és másokkal. Kapcsolatot teremtett e csoport és a népi írók mozgalmának tagjai (Kovács Imre, Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Féja Géza, Szabó Pál, Darvas József) között.

A KMP itthoni szervezetének részleges felszámolódását követően kapcsolatba került a KMP Külföldi Bizottságával. Előbb Linzben, majd Párizsban találkozott Szántó Zoltánnal.

1937. Bekapcsolódott a Márciusi Front mozgalmának szervezésébe. Egyik kezdeményezője és szervezője volt a Nemzeti Múzeum előtti tüntetésnek, az ott elhangzott tizenkét pont egyik megfogalmazója. Kiseb-nagyobb cikkeket, ismertetéseket írt a *Gondolatba*, a *Kelet Népe*be, a *Válaszba*.

1939. A *Szabad Szó* c. hetilap munkatársa lett. A külpolitikai rovatot szerkesztette.

Jelen volt a Nemzeti Parasztpárt megalakítását kimondó makói összejövetelen.

1940. április 30-án a rendőrség Újhelyi Szilárddal és Losonczy Gézával együtt letartóztatta. Az alagi csendőrlaktányában több hétig tartó vallatás és kihallgatás után a nyomozás befejeztével az ügyészség társaival együtt szabadlábra helyezte, de a rendőri felügyeletet fenntartották. Ügyüket a debreceni bíróságnak adták át. A kommunista párttal átmenetileg megszakadtak a kapcsolatai. Ősszel munkaszolgálatra vonult be Gesztre, ahonnan szilveszterre hazatért.

- 1941 tavaszán ismételten munkaszolgálatos behívót kapott, de tüdővérzés miatt rövidesen leszerelték. A tébécés folyamatot kórházi kezeléssel sikerült megállítani.
1942. Losonczy Gézával együtt a folyamatban lévő politikai ügyük miatt, illetve a munkaszolgálat elől illegalitásba vonult, és részt vett a KMP újjászervezésében. A *Szabad Szó* szerkesztőségéből kilépett.
- 1943 nyarán tagja lett a Békepárt, majd az újjáalakult kommunista párt vezetőségének, a párt sajtójának szerkesztése és a vidéki szervezetek létrehozása volt a feladata. Közvetlen kapcsolatot alakított ki a Parasztszövetség Földmunkástagozatával.
1944. A KMP újjáalakulása után, annak képviselőjeként részt vett a különböző ellenállási mozgalmak közötti egyeztetésekben, a Magyar Front létrehozásában. Szeptembertől az újrainduló illegális *Szabad Nép* szerkesztője lett.
1945. Az év elején átmenetileg a *Szabadság* c. lap munkatársa volt. Februártól Debrecenben a Nagy Imre vezette földreform-előkészítő bizottság tagjaként dolgozott. A földosztásról szóló 1945. évi 600. sz. rendelet alkotói közé tartozott, majd az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyetteseként a reform végrehajtását szervezte és irányította. A választásokat követően a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára lett. Időközben országgyűlési képviselővé és az MKP Központi Vezetőségének tagjává választották.
1947. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében az MKP jelöltjeként indult a parlamenti választásokon, és ismét országgyűlési képviselővé választották. Kitüntették a *Szabadság* Érdemrend ezüst fokozatával.
- 1948 januárjában megvált a Földművelésügyi Minisztériumtól, és a kommunista párt központi vezetősége titkárságának vezetője lett.
1949. Házasságot kötött Bozóky Éva újságírónővel.
- 1950 decemberében a Központi Ellenőrző Bizottság vizsgálatot indított ellene.
1951. február 15-én őrizetbe vették, később erre a sorsra jutott felesége, apósa és anyósa is. Időközben megszületett fiát – nevét megváltoztatva – állami gondozásba vették. December 18-án Kádár Jánossal, Kállai Gyulával és Haraszi Sándorral együtt, zárt tárgyaláson 15 évi börtönre ítélték. Feleségét és annak szüleit tárgyalás nélkül három évig tartották fogva. Három és fél évet töltött magánzárkában a Conti utcai fegyházban.
1954. július 22-én társaival együtt szabadlábra került, felülvizsgálták a korábbi eljárást, ítéletüket megsemmisítették, párttagságukat visszaállították. A szabadulást követően előbb a Mezőgazdasági Üzemszervezési Intézet vezetőjeként, majd decembertől a Közgazdaságtudományi Intézet igazgatóhelyetteseként dolgozott. Mind Rákosi, mind Nagy Imre megkeresését visszautasította s a közélettől visszavonult.
1956. Rokonszenvvel figyelte a pártellenzék kezdeményezéseit. Jelen volt azon az ünnepségen, amit Nagy Imre hatvanadik születésnapja tiszteletére rendeztek. Ezt követően a Nagy Imrével többé-kevésbé rendszeresen kapcsolatot tartó kör tagjai közé tartozott. Részt vett a Petőfi-kör vitáin, a közgazdaságtudományi és a mezőgazdaság korszerűsítéséről rendezett eszmecszerén vitavezető, illetve előadó is volt. Október 22-én Debrecenben tartott előadást a magyar mezőgazdaság helyzetéről.
- Október 24-én távollétében az MDP KV titkárává választották. Ám tisztségéről még aznap Losonczy Gézával együtt politikai okokból – az eseményeket ellenforradalom-

ként értékelő Gerő-féle vezetés fennmaradása miatt – lemondott és erről szóló levelüket október 25-én átadták a párt vezetőinek. Lemondásuk nem került nyilvánosságra.

Az eseményeket forradalomként értékelte. Losonczy Gézával együtt döntő szerepe volt abban, hogy Nagy Imre megváltoztatta korábbi helyzetértékelését.

November 1-jén az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottságának tagja lett.

November 4-én elfogadta a jugoszláv követség által felkínált menedékjogot.

November 23-án közel háromhetes tartózkodást követően, Kádár János ígéretét bírva, a követségen lévő csoporttal együtt elhagyta az épületet. A csoport szovjet katonai fogságba esett a mátyásföldi szovjet katonai parancsnokságon.

November 24-én az itt folytatott kihallgatások során visszautasította Münnich Ferenc ajánlatát Nagy Imre elhagyásáról, az önkéntes Romániába távozásról és a Kádár-kormányval való későbbi együttműködésről. Családjával együtt a romániai Snagovba szállították, ahol Nagy Imrét, Losonczy Gézát és őt elkülönítették a többiektől. Az itt töltött idő alatt diktálta le feleségének visszaemlékezéseit, valamint számos fontos feljegyzést készített a forradalom eseményeiről és itt született meg harmadik gyermeke.

1957. április 8-án Rajnai Sándor ezredes Snagovban letartóztatta, majd néhány nap múlva Budapestre szállították, és a Gyorskocsi utcában megkezdődtek a kihallgatások. Édesanyját, feleségét és gyermekeit még másfél évig internáltként Romániában tartották.

1958. A Nagy Imre-perben június 15-én 12 évi börtönbüntetésre ítélték a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel vádjával. A büntetést a Budapesti Országos Börtönben és a Váci Fegyházban töltötte.

1960. április 4-én a részleges amnesztia során szabadult. A közélettől visszavonult. A Mezőgazdasági Könyvtárban, majd a Mezőgazdasági Múzeumban agrártörténeti és agrárgazdasági kutatásokkal foglalkozott. A hatvanas évek közepétől számos tanulmányt publikált e tárgykörben.

1960 és 1983 között a Mezőgazdasági Könyvtár, a Mezőgazdasági Múzeum, az MTA Közgazdaságtudományi Intézete és a Szövetkezeti Kutatóintézet munkatársa volt.

1964 augusztusában befejezte kutatásainak első összefoglalását. Elkészül a *Demokratikus földreform* című könyve. Hivatalos részről igen elutasító volt a munka fogadtatása.

1967 decemberében és 1968 januárjában az MSZMP KP Társadalomtudományi Intézetében szakmai vitát rendeztek a kéziratnak az 1944-45-ös népi szervekkel, a nemzeti bizottságokkal foglalkozó, a közvetlen demokrácia lehetőségeit tárgyaló részéről.

1969. Az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent a *Demokratikus földreform Magyarországon 1945–1947* című könyve. A kiadásra egy kompromisszum eredményeként kerülhetett sor, a közvetlen demokráciáról szóló fejezet utolsó részét ki kellett hagyni.

E témakörből írt kandidátusi disszertációját megvédte.

1975. Tiltakozott az öt évnél hosszabb időre elítélt politikaiakat sújtó, visszamenőleges nyugdíjmegvonást elrendelő minisztertanácsi határozat ellen.

1977. Megjelent a *Reform és forradalom* című könyve, ami máig az egyik legjobb összefoglaló munka az 1945-öt követő magyar agrárfejlődésről.

Aláírta a Charta '77 aktivistáit támogató szolidaritási nyilatkozatot. Újult lendülettel segítette és orientálta a kibontakozó hazai ellenzéki kezdeményezéseket.

1979. A *Bibó-émlékkönyv* szerkesztőbizottságának elnöke.

Reform és forradalom című könyve a Corvina Kiadó gondozásában angol nyelven is megjelent.

1981 és 1985 között fontos szerepet játszott az '56-osok, a demokratikus ellenzék, a népi írók és a gazdasági, politikai reformerek közötti párbeszéd megteremtésében és fenntartásában. Göncz Árpád, Mécs Imre, Litván György, Mérei Ferenc, Rácz Sándor, Halda Alíz, Vásárhelyi Miklós és Hegedűs B. András társaságában kerekasztal-beszélgetés formájában rögzítette visszemlékezéseit a forradalomról.

1983–1984. Aczél György kezdeményezésére két megbeszélésre került sor Újhelyi Szilárd jelenlétében. A találkozásokon általános belpolitikai kérdésekről cseréltek véleményt.

1985. A monori találkozó előkészítésében és megrendezésében kulcsfontosságú szerepet vállalt.

1986. július 15-én hunyt el, hosszú betegség után. Július 29-én temették a Farkasréti temetőben. Ravatalánál Újhelyi Szilárd, Csoóri Sándor és Kis János, sírjánál Mécs Imre és Pataky Ernő mondott beszédet.